

Franc Šali,

glav. urednik Dolenjske založbe

MORDA PA VENDARLE GRE ZA...

Nered! Ne ne! Red, ki ga neizprosno opravlja trg. Močnejši, spretnejši izriva šibkejšega. V tem sodobnem založniškem ringu bo zmagoval le tisti knjigotvorec, ki bo bralcem in drugim stregel s knjigami in ga ne bodo pehale v rdeče številke. Zakaj bi, recimo, tiskal takšno, ki je ne bi mogel vsaj v enem letu prodati, če pa država zaloge vestno obdavčuje. Zakaj bi se mučil z drobno poezijo, mehko prozo, če si z njima nakoplje le kup preglavic in nevšečnih, bolečih duševnih odrgnin? Danes ni primerno delati/garati za narodov blagor! Za dobiček, le za dobiček se sme in mora razvezati mošnjček. Založnik, ki ima denar, mora torej že vnaprej premisliti vse in oceniti, ali se mu bo naložba v mišljeno knjigo obrestovala ali ne. A denar, če že, imajo le velike založbe. Mali založniki vegetirajo in živijo od danes do jutri. Kaj bi z njimi, saj so brez naložbenih sredstev in komaj z raznimi sponzorstvi in subvencijami pripeljejo naslove do tiskarn in potem v komisijske prodajalne, da potlej še avtorjem odštejejo po obrokih mizerijo in sebi za transfuzijsko žitje. V takšnih razmerah seveda malim založnikom ni mogoče dolgo živeti. Zdaj klone eden, potem drugi, a nič hudega, saj bodo še in še prihajali novi, v knjigo zaverovani trapi.

K takšni založniški selekciji pridno pomaga država. Ta pač služi kapitalizmu, njen gospodar je Kapital! Zato preganja zaloge in tiste, ki si umišljajo, kako naj bi imeli Slovenci možnost kako knjigo kupiti tudi čez pet, deset ali več let, kot denimo, monografijo o stiškem samostanu, zgodovino slovenske industrije, Revolucionarno leto 1848 na Dolenjskem, Slovensko pesništvo upora, ali pa, recimo, Krakarjevo, Pavčkov, Šalijevo poezijo, Dularjevo, Zidarjevo najžlahtnejšo prozo in tako naprej... Če se že založniku kaj takega hoče, potem si naj umisli kakšnega primerne dne ponatis, je njen neizrečeni cinični narek... Kot da so vse knjige čevelfci in srajčice, ki se nosijo in hitro ponosijo in venomer znova iščejo, ker bosopetni in brez... Slovenci vendarle ne morejo skakljati po tratah in pločnikih!... Takšne in podobne knjige pa, menim, so vse kaj drugega, so zlata obušala in zlata oblačila, pa bi jih zato morali za daljši čas tiskati in se do njih seveda tudi povsem drugače vesti, kakor pa se obnaša do njih omenjena kapital-služabnica... To bi seveda pomenilo, da bi morale imeti nekatere knjige v zalogah enak položaj, kot ga imajo vse v knjižnicah... O, kakšna utopija in nesmisel, kakšna antikapitalska pamet!

V tržnem sistemu, kakršnega nam je navrgel povratak kapitalizma, knjigi torej ne preostane drugega, kot da vse do prodaje ohrani vse lastnosti blaga. Če si kdo dovoli z njo polniti skladišče, bo pač odšteval državi davke. Če je pokril s prodajo njene proizvodbene stroške oziroma njeno lastno ceno, jo seveda lahko poceni, lahko ji pripiše simbolični znesek ali pa se je tebi nič meni nič na tiho znebi, in se

tako odpove dohodku, dobičku, če oceni, da bi ga njeno skladiščenje in obdavčevanje stalo več, kot pa bi mu nakapljalo penezev z dolgotrajno, smilečno prodajo.

Ali je to podobno neredu? Kje pa, to je alfa in omega zveličavnega in vse bolj vesoljnega produkcijskega reda na pragu iztekajočega se tisočletja. Založnik, ki ne more po njegovih taktih vrhovoditi, naj pač omahne v globel in izgine v valovih razburkanega in razviharjenega tržnega oceana. A tudi na druge načine ga je treba obvarovati pred knjižnim zanesenjaštvom. Recimo, z dokazilom o lastnih izdajateljskih sredstvih, če se mu že hoče državne subvencije za določene knjižne projekte.

V mislih imam stroge uredbe, na podlagi katerih mora založnik od odobrene državne subvencije že ob podpisu pogodbe jamčiti, da bo avtorju takoj po prejemu polovične vsote odštel skoraj ves avtorski honorar, en mesec po natisu tako obdarovane knjige pa še preostalo dvajsetino. Taka strogost vlada na Ministrstvu za kulturo, bolj uvidevno pa je Ministrstvo za znanost, ki založniku ob tiskanju knjige sprostí več kot tri tretjine dogovorjenih sredstev, kar mu zares nekaj pomeni in mu pomaga premostiti razne grafične ovire. Ali bi bilo prav karati Ministrstvo za kulturo, ki jemlje v zaščito avtorje? Ne, nikakor ne! Avtor je tekst ustvaril in če se je založnik zanj odločil, naj mu da honorar. Nenazadnje je tu spet država, ki od hitro izplačanih honorarjev tudi precej pridobi. Založnik torej mora imeti že na začetku, ko se odloča za določen knjižni projekt, sveža prosta gmotna sredstva in božje, predvidevajoče tržno oko ter neuničljivo komercialno voljo pa še marsikaj, čemur bi lahko rekli zveze in poznanstva, tudi če se mu smehlja in ga radodarno podpre država, a neizprosno in samoumevno vse to velja, če je na svetu sam in samcat in nihče od knjižnih partnerjev noče slišati o kakšnem sovlaganju in tržnem riziku. Edini in tisti, ki zares gre s knjigo na muhavi trg, je založnik. Vsi drugi soustvarjalci knjige terjajo plačilo za opravljeno delo že poprej. Z ilustratorji, oblikovalci, grafiki skoraj ni mogoče sklepati kakih sozaložbenih in sorizičnih razmerij, avtorji pa v kaj takega privolijo le v primerih, ko jim kaj drugega ne kaže, če hočejo priti do svoje knjige.

Vsak, če je le mogoče, se torej hoče obvarovati pred zagonetnim tržiščem. Tudi knjigarnarji. Ti jemljejo knjige predvsem v komisijsko trgovanje, le nekaj izvodov vsake in z maržo, ki se popne do štirideset odstotkov založniške cene. Če le-ti kaj prodajo, lahko v dobrem mesecu založnik pričakuje svoj blažev žegen. V primeru, da knjigarnar knjigo kupi, terja od založnika tudi petinštirideset in več odstotkov njene vrednosti. Država pa, recimo, knjigotvorcu naroča, da sme v njeno ceno vgraditi le trideset procentov njenih stroškov oziroma, naj marža ne bi presegla te deležne meje. Še dobro, da so se za izvirno slovensko leposlovje potegnili iz pisateljskega društva in z večino knjigarn dosegli dogovor o petnajstodstotni marži. To da seveda misliti, da so apetiti knjigarnarjev vendarle previsoki, da so pri njih še rezerve za pocenitev knjige. Lahko mirno zapišem, da pri marsikaterem založniku posedejo izdajateljski stroški manjši delež v strukturi cene knjige, kakor pa ga, recimo, zavzamejo trgovčevi zahtevki. Slednji pa si ob tem lahko še privoščijo odločitve, da založniku komisijsko prevzete knjige preprosto vrne, če le-te ne gredo v prodajo.

Naj omenim še poslednjo cvetko iz zdajšnje razcvele dobe založništva, ki je založnikom še posebej pri srcu zaradi njenega pelinastega okusa. Rekel bi ji kar Petpedička. Najprej ta zapetpedika in kavsne, ko založniku uspe za kakšno knjigo na ta ali oni način pridobiti od države subvencijo ali pa od kakšnega podjetja in podobno sponzorstvo. Kako neprijazna, včasih skoraj prošnjaska je njegova romarska pot od vrat do vrat, kaj pri vsem tem doživi in spozna, ve le on in še to, kar ve, kolikor more potiska v nespomin, iz katerega se potlej kaj rade rojevajo moraste

sanje. A za vero, ki se ji reče knjiga, mu tudi ti duhovno kruti napor niso nepremostljivi, dokler je seveda te vere še kaj, dokler je vse ne pokuri in se znajde pred lastnim gnusom.

Torej, ko ta državna Petpedička prvič kljune, odkluje od tako pridobljene pogačice ali skorjice petinkico za svoj lačni davčni državni želodček. Kakor kitovka po planktonu sega ta po teh drobtinastih sredstvih. Založnik lahko ta grabež le mirno in razžaljeno opazuje, kakor ribič odhajanje ribic iz nesrečno natrgane mreže. Lahko samo škrtne in pljune ob pomisli, da bi lahko iz tako odtečenega denarja na leto tiskal vsaj eno, če že ne več pesniških prvencev ali kaj podobnega.

Vsa puhlasta razlaga tega ali takšnega najedanja sponzorskih ali subvencijskih sredstev temelji na prepričanju in zatrjevanju, da gre tudi pri prenašanju teh sredstev na založnikov žiro račun za opravilo, za katero gre državi odšteti pet procentov. Na primer, za natis stiške monografije, ki je založnika stala blizu trideset milijonov, je prejel od države okrog šest milijonov tolarjev. Državi je moral od tega takoj vrniti tristo tisoč tolarjev. To pa je že denar za natis ene pesniške zbirke ali drobnih zgodbic za otroke in podobno. Lahko bi s tako odteklim denarjem še pocenil knjigo, kar bi v resnici tudi storil, če ga ne bi država terjala zase, ker je opravila storitev. Razumljivo bi bilo, če bi šlo za templjanje čevljev ali za žensko trajno, v tem in v vseh takih primerih pa je težko dojeti, kako naj bi takšna nakazila odobrenih ali priprošenih sredstev povzročila državni uradniški znoj, da si sme ta Petpedička kar takole jemati grižljaje od takšne založnikove dobiti?

Vendar njenega piratstva še ni konec. Ve se, ko je knjiga že v maloprodaji, založniku izkljuje še drugih pet procentov! Ja, ta šmentana državna Petinpetpedička...

Je vse to, kar sem popisal, podobno neredu? Ah, kje neki, to je red, red sistema, ki smo si ga plebiscitarno izbrali (jaz ne). Slovenskemu ljudstvu in njegovim voditeljem se je pač zahotelo v kapitalizem, ker so prenehali brati Marxa in misliti na socializem in delati zanj in zase. Zdaj dobiček je možniček! In knjiga je po tej logiki lahko le blago in založnik potemtakem je lahko samo kapitalist, če hoče obstati.

Viktor Konjar razmišlja o vse večjem neredu na knjižnem trgu, meni pa se ta kaže kot vse večji kapitalistični red, saj knjiga pač ne more biti izjema, ker bi to pomenilo, da bi bili lahko založniki nekakšni nekapitalisti. O, bogpomagaj, naj bodo, kar od njih terja sistem, ali pa naj gredo rakom žvižgat!